

El gran català dels autors forasters

Els autors de fora parlen amb un català literari de pedra picada. Ho han aconseguit una bona colla de traductors professionals, la majoria d'ells, apareguts en els darrers deu anys. Darrere dels Baxter, Mayle, Lessing, Chevalier, Lanchester, De Luca i Kourouma hi ha les veus, sacrificades i mal pagades, d'Anna Casassas, Víctor Compta, Ernest Riera o Xavier Pàmies.

La Tracy Chevalier de *The Girl on the Train*, l'Erri de Luca de *Montedidio*, l'Ahmadou Kourouma d'*Al·là no té cap obligació*, en Peter Mayle d'*Un any a la Provença*, la Doris Lessing d'*El quadern daurat*, i en Charles Baxter d'*El festí de l'amor*, escriuen en un català de pedra picada, suggestiu, ric, variat, fluid, potent i imaginatiu. Aquests autors posen a prova, cadascú a la seva manera, les potencialitats literàries de l'idioma català i en cada cas la prova ha estat satisfactòria.

Els responsables d'aquestes tasques es diuen Anna Casassas, Víctor Compta, Xavier Pàmies i Ernest Riera. Els quatre formen part del grup dels traductors més competents i sol·licitats de l'edició en llengua catalana, un grup que, a més de dignificar i enriquir el català literari i mantenir el plaer de la lectura a través del canvi de veu, ha tingut un paper clau en l'operació de convertir les edicions traduïdes en èxits de vendes, com s'ha escaigut tantes vegades.

Pertanyen a les darreres fornades de traductors, i la majoria d'ells no havia pensat dedicar-s'hi, però ara porten la traducció a la sang.

Anna Casassas (Barcelona, 1958), filla del químic Enric Casassas i Simó, que va ser president de l'Institut d'Estudis Catalans, i germana del poeta Enric, va fer la carrera de Dret i va treballar uns anys d'advocada. No havia previst dedicar-se a la traducció.

"A mi —ens diu— sempre m'ha agradat escriure. Un dia em vaig trobar corregint una versió de l'italià i vaig veure que seria millor que el traduís jo en

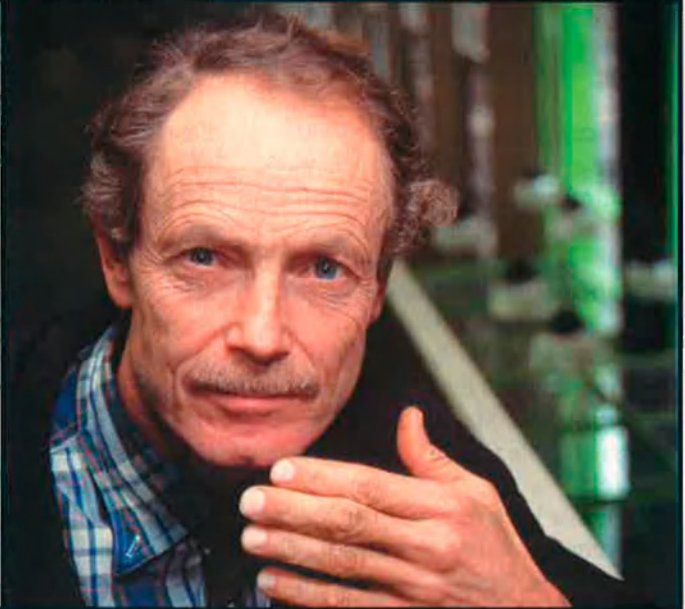
l'original. Sempre d'animar la traducció, perquè m'estalviaria feina i guanyaria temps. Li ho vaig proposar a l'editor i ho va acceptar. Era el 1996. I d'aleshores ençà, sempre més he traduït."

En aquests set anys ja en porta fetes més de cinquanta, vint-i-cinc del francès, divuit de l'italià i la resta de diversos idiomes. Ha traduït Kourouma, Hugo, Camilleri, Magris, Eco, Pennac, Gaarder, Calvino i De Luca, entre més autors. El dret i la feina d'advocada ja formen part del passat.

Com tots, es considera mal pagada, però troba la tasca gratificant. "Estic molt contenta —ens diu—. M'agrada. Només et pots considerar ben pagada quan, excepcionalment, el llibre és molt senzill i vas de pressa. O perquè l'editor exigeix que el facis en quatre dies i llavors li demanes un preu més alt per acabar abans. En aquesta feina el que has de valorar, en primer lloc, és si t'ho passes bé, amb el llibre que tradueixes. Si preferís el sou que la feina, faria traducció tècnica."

El traductor, com l'escriptor, cobra una quantitat a compte dels exemplars que es vendran i conserva la propietat intel·lectual de la traducció. Fins ara només en un cas els drets de traducció generats dels llibres que ha fet han superat el pagament inicial, és el d'*El petit príncep*.

No havia pensat a traduir però la traducció era tema freqüent de conversa familiar. "El pare —ens diu Anna— feia que ens fixéssim en les traduccions, sempre en parlava i ens deia, aquest llegiu-lo perquè el traductor és bo, o no el llegiu perquè és dolent. Hi donava mol-

Charles Baxter, autor d'*El festi de l'amor*. Ahmadou Kourouma, autor d'*Al·là no té cap obligació*. Tracy Chevalier, autora de *La noia de la perla*. I Erri de Luca, autor de *Montedidio*. Les excel·lents versions catalanes dels llibres han contribuït a fer-los més populars.

ta importància. Carme Serrallonga m'agradava molt. M'hi fixava, quan llegia una traducció, sense pensar que mai podria dedicar-m'hi. Recordo també un *Hamlet*, penso que de Jordana, que em va impressionar molt."

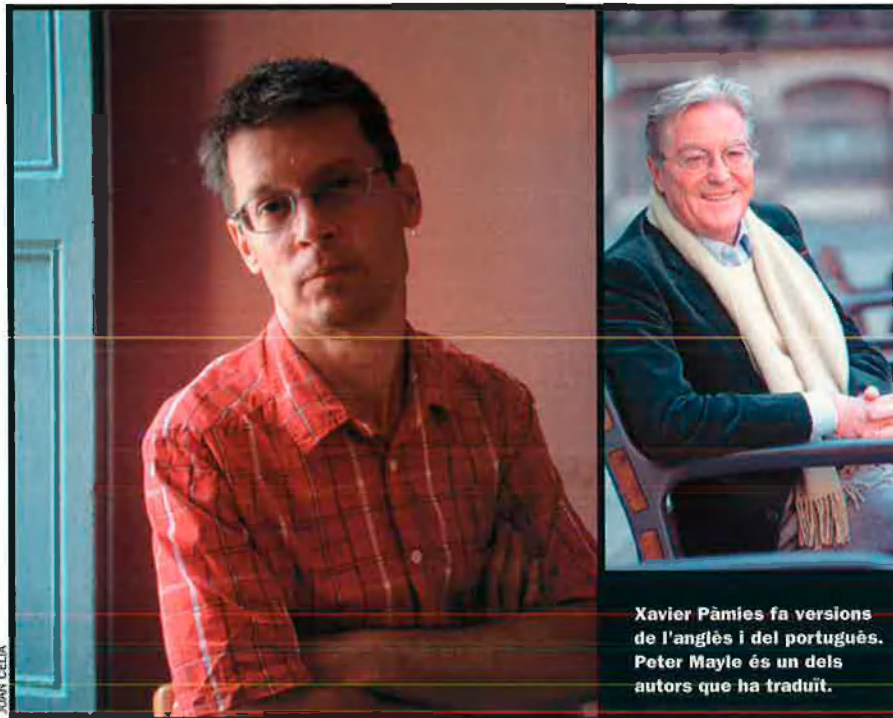
Abans que traductora, Anna Casassas es considera lectora i ha d'estimar el llibre per ocupar-se'n. "Un cop –ens comenta– no vaig voler traduir un llibre perquè no me'l creia. No m'entrava perquè no hi estava d'acord i no vaig voler col·laborar-hi."

Això fa que sovint el llegeixi de cap a peus abans d'escriure res. "Dues raons m'obliguen a llegir-lo abans", ens diu. "Una, que sigui tan impactant que no pugui traduir-lo sense haver-lo llegit abans. Si el llibre és bo i m'agrada, no el vull deixar. I l'altra, perquè sembla confós i vull saber què pretèn l'autor."

No pensa que hagi rebut el mestratge d'uns escriptors o traductors determinats, perquè ha llegit molt, de sempre, a més tampoc no ha reflexionat sobre models de llengua.

L'objectiu del traductor, pensa, és que el lector tingui la mateixa sensació que el lector de la versió original. "Busco –ens diu– que el text es llegeixi amb comoditat, que no xoqui per res. Si t'acostes massa a la llengua original, pots ser encarcerat." Per assolir l'objectiu, la sonoritat és important. "Intento que soni bé, que es pugui dir. Ho provo llegint-lo en veu alta."

Xavier Pàmies (Barcelona, 1959) no va fer Dret, però tampoc cap carrera relacionada amb la traducció o l'escriptura-

Xavier Pàmies fa versions de l'anglès i del portuguès. Peter Mayle és un dels autors que ha traduït.

ra: va llicenciar-se en Biologia. Posteriorment, quan ja es dedicava a la traducció, va cursar el tercer cicle de traducció a la UPF. Traductor de l'anglès i portuguès, és autor de les versions catalanes d'*Un any a la Provença*, de Peter Mayle; *Memòries d'Àfrica*, d'Isak Dinesen; *La marca de l'home*, de Philip Roth, i de diversos títols de Naipul, Ishiguro, Auster, Machado de Assis, Saramago i Eça de Queirós, fins a quaranta llibres.

“En acabar la carrera –diu Pàmies– no vaig veure una sortida en ciències i em vaig posar a treballar de corrector, a Edicions 62. Al cap d'un cert temps, vaig traduir-hi algun llibre, tres de les “Seleccions de la Cua de Palla” i un de la “MOLU Segle XX”, de Joao Guimarães Rosa. Havia viscut al Brasil i m'havia familiaritzat amb el portuguès. He fet quatre viatges llargs, d'un any, i alguns dels autors que he traduït han estat propostes meves. Vaig tenir la sort que la literatura en portuguès va començar a interessar aquí i que encara no hi havia gaires traductors del portuguès al català.”

Sí que utilitza models. Josep Pla, per la precisió en les descripcions; el Sagarra de les *Memòries*, model fresc de llengua, i, com a traductor, Joan Se-

llent. “I després, no és que sigui un mestre directament, però sí un model de llengua, Joan Coromines amb el seu *Diccionari etimològic*.”

Considera que el traductor és un lector atent. “Tu et trobes –ens diu– amb un original, i com a lector una mica més atent l'original et comunica uns sentiments i has d'intentar transmetre aquest sentiment amb el to, és a dir, la tria del lèxic, el registre, la recreació dels períodes, etc. Cal aconseguir un sentiment anàleg al dels lectors de l'original.”

Ernest Riera (Girona, 1966), traductor d'*El festí de l'amor* i *La noia de la perla*, entre les més conegudes, i de moltes petites i grans joies com *Un grapat de*

pols, d'Evelyn Waugh, i *El senyor Phillips*, de John Lanchester, tampoc no era traductor vocacional però es va matricular a l'Escola Universitària de Traducció i Interpretació, a Bellaterra. Ho va fer perquè li van dir que el nivell era millor que el de la Facultat de Filologia. Finalment va deixar els estudis, decebut perquè li exigien més del que oferien, i va entrar a treballar a la Llibreria 22 de Girona.

L'escriptor Josep Maria Fonalleras va proposar-lo de corrector i junts van traduir *El vigilant en el camp de sègol*, de J. D. Salinger. Amb aquesta carta de presentació, va ser requerit per les principals editorials catalanes i ben aviat va poder deixar la llibreria i dedicar-se només a traduir. Però per donar més estabilitat al sou i compensar el fet d'estar-se tres o quatre mesos sense ingressos, tradueix regularment còmics al castellà.

Vuit anys de traductor professional han produït quaranta-sis traduccions publicades, totes de l'anglès. Ha tingut la sort que tres d'aquestes han estat grans èxits de venda i li han reportat els primers talons –minses quantitats, això sí– posteriors al pagament inicial. Són el llibre de Salinger esmentat, *El diari de Bridget Jones*, de Helen Fielding, i *Adreça desconeguda*, de Kathrine Kressmann Taylor. “Espero que siguin més”, confia.

Riera tenia ganes d'ecriure i amb l'ofici de traductor les ha pogut canalitzar i alhora trobar una solució adient per pagar-se la vida fent una cosa que li agrada, “sense arriscar-me excessivament, com hagués estat el cas de voler viure d'escriure”.

Ara s'ha fet un nom i li paguen com el que més, però els primers anys les tarifes eren encara més baixes. L'altre avantatge d'haver-se fet un nom és la possibilitat de triar. “Ara em puc donar el gust d'agafar el que em pugui interessar.”

Com Anna Casassas, “si puc, llegeixo el llibre abans, però no sempre puc, i alguna vegada no vull.”

També com Anna Casassas, no vol parlar de models de traducció i es fixa més en els escriptors, com per exemple Monzó, i entre els estrangers, Salinger.

**Una gran part
dels millors
traductors actuals
no havien pensat
a dedicar-se
a la traducció,
de joves**

“Potser l'únic traductor català del qual jo era conscient de la feina és el Shakespeare de Josep M. de Sagarra, pel gran esforç que va fer en el seu moment”, comenta.

Víctor Compta (Barcelona, 1950), un dels traductors més admirats dels darrers anys i dels més sol·licitats pels editors, va començar als anys setanta, però és professional de la traducció de l'anglès i el francès al català des de 1983. La seva estada forçada a Anglaterra, els darrers dos anys del franquisme, li va ser molt útil. Havia fet estudis, que no va enllestir, de Filosofia i Lletres i Ciències Exactes.

No té models. “En tot cas, els lingüistes, com Coromines, Moll i Solà.” Pensa que cal també escoltar la gent, la llengua viva. “S'ha de fer carrer, també, sobretot per estar al cas de termes nous. Cal sentir parlar els nens, diferents grups socials, des del caló dels gitanos fins al món de la droga. I anar de tard en tard a la taverna.”

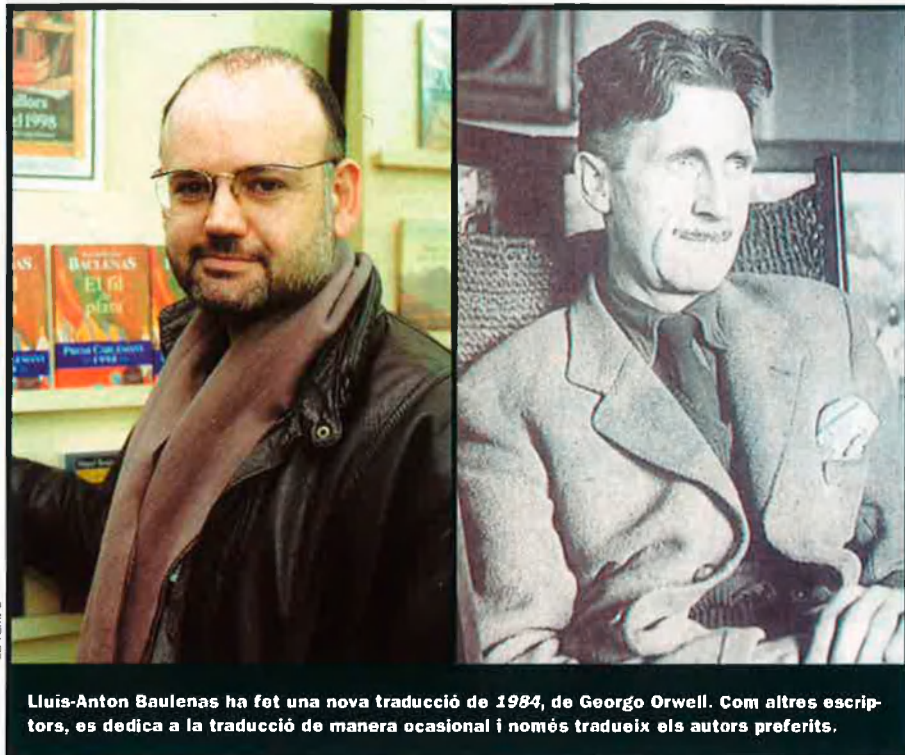
Per ser traductor, li ha calgut adaptar-li la seva vida. “No tinc ni cotxe, visc en un poble i fa dos anys que no baixo a Barcelona. És una vida austera.”

Com que té tant de prestigi, els editors li ofereixen els llibres més difícils, que són els que es venen menys. Per tant, cap dels drets dels seus llibres no ha superat el pagament inicial. “Et vénen a buscar a partir d'un cert nivell de dificultat. Sempre em donen els morts. Els fàcils, els fan altres, per als quals els paguen menys.”

A diferència de la majoria, no es llegeix l'original abans. “El vaig traduït a mesura que el vaig llegint. És una mena de mania personal. Així em poso més a la pell del lector”, comenta.

A més d'*El quadern daurat*, ha traduït l'*Alicia*, de Carroll, i *Les Geòrgiques*, de Claude Simon.

La incorporació a la traducció d'una bona colla de professionals de confiança –hi ha més noms, com Pau-Joan Hernández, Marc Rubió, Dolors Udina, Xavier Lloveras, Carme Gala, Joan Mateu i Lluís Comes– s'enriqueix de tant en tant amb l'entrada d'escriptors en l'ofici, de Jesús Moncada a Lluís-Anton Baulenas. Baulenas, per exemple, acaba

Lluís-Anton Baulenas ha fet una nova traducció de 1984, de George Orwell. Com altres escriptors, es dedica a la traducció de manera ocasional i només tradueix els autors preferits.

de publicar les traduccions de 1984 d'Orwell i d'*El paral·lel 42*, de John Dos Passos, tots a Edicions 62, llibres que ja havien estat prèviament convertits al català, el segon per un escriptor i traductor ben conegut, Manuel de Pedrolo, però amb uns criteris lingüístics que ara han quedat una mica desfasats. “Em considero traductor ocasional”, diu Baulenas. “I només de les coses que m'agraden, sovint per proposta meva.”

Baulenas va començar ja fa temps de traductor teatral i algunes, no totes, de les seves versions van ser editades en llibre. A vegades eren més que traduc-

Lluís-Anton Baulenas és el darrer escriptor que s'incorpora a la traducció de narrativa, de manera ocasional

cions eren versions teatrals, com la que va fer d'*El màgic d'Oz*.

La nova etapa de traductor de narrativa arrenca amb la seva entrada a Edicions 62, com a autor de la casa. “Em van dir –afirma– si m'interessava traduir alguns títols que tenien contractats, i vaig començar per una novel·la curta, francesa, *El passaport*, de l'algerià Azouz Begag.”

En el cas de 1984, el seu nom apareix a la coberta. “Em paguen –ens diu– com a escriptor. Si no, no ho faria. Suposo que em paguen una mica més que a un traductor. Forma part d'una entesa més global de col·laboració.”

Una forma, també, d'estrènyer els lligams amb l'escriptor. “A mi –afegeix– m'afavoreix més que no pas a ells, i ells ho fan també per tenir-te més lligat, però tot és relatiu en el món del llibre. I m'afavoreix, perquè en traduir aprenc com a escriptor. Veus l'obra per darrere, el procés de construcció, veus les trampes i les estratègies que utilitza l'autor en les descripcions i les situacions argumentals. Traduir Dos Passos, un dels autors que més admiro, és fer un recitallatge.”

Lluís Bonada